

Ryszard Wiśniewski

VIII Polski Zjazd Filozoficzny

Kultura i Edukacja nr 4, 123-129

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KOMUNIKATY SPECJALNE

Ryszard Wiśniewski

VIII POLSKI ZJAZD FILOZOFICZNY

Historię zjazdów polskich filozofów cechuje nieregularność¹. Pierwszy Polski Zjazd Filozoficzny odbył się we Lwowie w 1923 roku, następne dwa w 1927 roku w Warszawie i w 1936 roku w Krakowie, dodając numerację, dziedziczyły jego zasadniczą nazwę Polski Zjazd Filozoficzny. Nad wcieleniem w życie idei kongresowych spotkań polskich filozofów czuwał wówczas Ogólny Komitet Polskich Zjazdów Filozoficznych, grupujący najwybitniejszych polskich filozofów, a przewodniczył mu Kazimierz Twardowski.

Po drugiej wojnie światowej długo z powodów politycznych i ideologicznych podzieleni filozofowie polscy nie mogli się zebrać. Nie było dla takich spotkań przyzwolenia politycznego. Dopiero w 1977 roku władze polityczne zaryzykowały organizację zjazdu, który miałby – jak powszechnie to interpretowano – potwierdzić dominację filozofii marksistowskiej. Przyjął on zarazem odstępującą od tradycji nazwę: Ogólnopolski Zjazd Filozoficzny, odbył się w Lublinie, na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej. U schyłku epoki, w 1987 roku, zwołano w Krakowie, gościnnie na Uniwersytecie Jagiellońskim, V Zjazd Filozofii Polskiej. Włączono tym samym zjazd lubelski do serii polskich zjazdów filozoficznych, uznając, że niezależnie od jego założeń programowo-organizacyjnych był zjazdem filozofów polskich, wyrażającym naturalną dla zróżnicowanego środowiska potrzebę odbywania wspólnych spotkań kongresowych. Zjazd krakowski z całą pewnością zwiastował nadchodzące zmiany warunków politycznych dla uprawnia fi-

¹ Historię pierwszych pięciu polskich zjazdów filozoficznych opisali Ryszard Jadcak, Włodzimierz Tyburski, Ryszard Wiśniewski – w tomie: *Polskie zjazdy filozoficzne*, R. Jadcak (red.), Toruń 1995.

lozofii w Polsce. Osiem lat później, w 1995 roku, w zupełnie nowych okolicznościach ustrojowych zwołano do Torunia VI Polski Zjazd Filozoficzny, przywracający zapoczątkowaną pierwszym zjazdem tradycję budowania jednolitej, powtarzalnej nazwy zjazdu. Był to zjazd największy jak dotąd i zdecydowanie pluralistyczny pod względem struktury orientacji filozoficznych. Dopiero dziewięć lat później, w 2004 roku, odbył się VII Polski Zjazd Filozoficzny w Szczecinie, który nawiązał do założeń zjazdu toruńskiego. Niebawem po zjeździe ustalono, że następny VIII Polski Zjazd Filozoficzny odbędzie się cztery lata później w Warszawie.

O ile nad organizacją pierwszych trzech zjazdów czuwał niezależny Ogólny Komitet Polskich Zjazdów Filozoficznych, to zjazd lubelski był już inicjatywą Komitetu Nauk Filozoficznych Polskiej Akademii Nauk, który sprawował też ogólny nadzór na przygotowaniach do zjazdu. Podobnie było z organizacją V Zjazdu. Dopiero poczynając od VI Polskiego Zjazdu Filozoficznego współinicjatorem kolejnych polskich zjazdów filozoficznych stało się – obok Komitetu Nauk Filozoficznych PAN – Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

VIII Polski Zjazd Filozoficzny odbył się w Warszawie w dniach 15–20 września 2008 roku. Uczestniczyło w nim aktywnie około 700 filozofów z kraju i zagranicy. Organizatorami instytucjonalnymi Zjazdu byli: Komitet Nauk Filozoficznych Polskiej Akademii Nauk, Polskie Towarzystwo Filozoficzne, ale także Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie. Osobowy ciężar pracy wzięli na siebie: prof. Jacek J. Jadacki – przewodniczący Komitetu Organizacyjno-Programowego – oraz dr Anna Brożek – kierownik Biura Zjazdu. W skład Komitetu Organizacyjno-Programowego weszli: prof. Tadeusz Gadacz, prof. Władysław Stróżewski, prof. Tadeusz Szubka. Zjazd odbywał się pod patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – Lecha Kaczyńskiego.

Uroczyste otwarcie Zjazdu odbyło się na Uniwersytecie Warszawskim, a obrady plenarne, dyskusje panelowe i obrady 17 sekcji miały miejsce w salach Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej. Tam też dokonano zamknięcia i wstępnego posumowania Zjazdu. Skupienie obrad w jednym kompleksie dydaktycznym i warunki obrad można uznać za dobre.

Uczestnicy Zjazdu zakwaterowani byli w praskim hotelu „Feliks”, ale także w pobliskich domach studenckich Uniwersytetu Warszawskiego, które, niestety, zostały przekazane do remontu (jak było ustalone) i to psuło w sumie niezły poziom organizacyjno-socjalny Zjazdu.

Hasłem Zjazdu była myśl Witelona, trzynastowiecznego polskiego filozofa: „Żadnej rzeczy nie widzi się w jej właściwej wielkości”. Zdanie to znakomicie odpowiadało programowi oraz intelektualnej atmosferze obrad. Na program Zjazdu

złożyły się poranne referaty plenarne, przedpołudniowe i popołudniowe obrady w sekcjach i podsekcjach, a także wieczorne dyskusje okrągłego stołu². Dzień obrad kończył się zwykle koncertem muzycznym, w którym wirtuozerią popisywali się także filozofowie-pianisci: prof. Karol Tarnowski i dr Anna Brożek.

Pierwszy wykład plenarny w dniu rozpoczęcia Zjazdu wpisany został w uroczystą popołudniową inaugurację. Wykład ten wygłosił ks. prof. Michał Heller, a jego tytuł szczególnie wiązał się ze wspomnianym hasłem Zjazdu: *Granice czasu, przestrzeni i prawdopodobieństwa*. Po uroczystej inauguracji, na którą zaproszono wszystkich przewodniczących komitetów organizacyjnych powojennych zjazdów filozoficznych, odbył się uroczysty koncert w Uniwersytecie Muzycznym. Pozostałe wykłady w kolejnych dniach Zjazdu plenarne wygłosili: prof. Tadeusz Gadacz, *Prawda w filozofii współczesnej*, prof. Władysław Stróżewski, *Od wartości bytu do bytu wartości*, J. Hołówka, *Konstrukcje poznawcze*, prof. Jan Woleński, *Argumentacja i perswazja w filozofii*.

Na merytoryczny obraz problematyki zjazdowej wskazują nazwy sekcji: 1) Logiki, 2) Semiotyki i Filozofii Języka, 3) Metodologii i Filozofii Nauki (której poszczególne sesje poświęcone były metodom logiki i matematyki, relacji epistemologii i nauki, metodologii nauk społecznych i humanistycznych, problemom dyscyplinarnym i metodologicznym nauk szczegółowych) z Podsekcją Metafilozofii, 4) Ontologii i Metafizyki, 5) Filozofii Przyrody (z wyodrębnieniem ścieżek: ogólnofilozoficznej, fizykalno-kosmologicznej, biologiczno-przyrodoznawczej), 6) Epistemologii i Filozofii Umysłu (w której w obu tytułowych ścieżkach poszczególne sesje poświęcono i nadano tytuły: Realizm – antyrealizm, Wiedza, Normy i wartości poznawcze, Metaepistemologia, Sceptycyzm, Pewność i wiedza niejawna, Intuicja i mądrość, Redukcja i naturalizacja, Inne umysły i eksternalizm, Ucieleśnienie i eksperymenty myślowe, Wyobrażenia i obliczeniowe koncepcje umysłu), 7) Antropologii Filozoficznej, 8) Filozofii Społeczeństwa i Polityki (o dużej liczbie referatów podzielonych na dwie niezatytułowane ścieżki), 9) Filozofii Kultury (której poszczególne sesje zatytułowano: Między immanencją a transcendencją, Filozofia kultury i aksjologia, Filozofia kultury i dialog, filozofia kultury, język i media), 10) Filozofii Religii, 11) Etyki, 11a) Etyki Biznesu, 12) Estetyki, 13) Historii Filozofii Polskiej, 14) Historii Starożytnej i Średniowiecznej Filozofii Obcej, 13a) Historii Filozofii Starożytnego Wschodu, 15) Historii Nowożytnej i Najnowszej Filozofii Obcej, 15a) Historii Filozofii Analitycznej, 16) Dydaktyki Filozofii, 17) Gości Za-

² Organizatorzy wydali *Program VIII Polskiego Zjazdu Filozoficznego i streszczenia referatów*. Por. *VIII Polski Zjazd Filozoficzny. Księga streszczeń*, A. Brożek, J.J. Jadacki, Warszawa 2008, s. 656.

granicznych (w której wyodrębnioną ścieżkę, na którą wpisano referentów z Zachodu i Wschodu).

Jak widać, nazwy sekcji i tematykacje ścieżek, sesji, podsekcji odzwierciedlają strukturę bogactwa propozycji, dając okazję do przeglądu tego, czym polscy filozofowie zajmują się aktualnie. Widać wyraźnie, że wytworzyły się trzy grupy zagadnień. Pierwsza grupa to dyscypliny badające formy, drogi i wartości poznania rzeczywistości; druga grupa obejmuje problematykę filozofii człowieka, polityki, kultury i wartości; trzecia grupa dotyczyła historii filozofii. Słabiej reprezentowana w drugiej grupie była etyka. Stale swoją obecność zaznacza etyka biznesu. Niewidoczna była tym razem, w przeciwieństwie do poprzednich dwóch zjazdów, problematyka filozofii i etyki ekologicznej. Aksjologię przypisano do filozofii kultury.

Dyskusje okrągłego stołu były na tym Zjeździe organizowane w stopniu przekraczającym liczbę paneli na poprzednich zjazdach. Ta forma zdaje się doskonale sprawdzać i wyrażać w dużym stopniu problemy nurtujące środowisko filozoficzne. Oto lista dyskusji okrągłego stołu w porządku tematycznym kolejnych wieczorów zjazdowych: 1) Kulturowe uwarunkowania pojęć filozoficznych, 2) Model edukacji filozoficznej, 3) Zermelo a Szkoła Warszawska. 100 lat aksjomatycznej teorii mnogości, 4) Etyka ludzi nauki a stan polskiej filozofii, 5) Wartości poznawcze w nauce, 6) Czy naturalizacja jest nadzieją epistemologii, 7) Dylematy etyczne współczesnej demokracji, 8) Najnowsze tendencje badawcze w estetyce, 9) Obecność psychoanalizy w kulturze, 10) Eksternalizm a internalizm w epistemologii, filozofii języka i filozofii umysłu, 11) Komu potrzebna jest filozofia prawa? 12) Rosyjskie pytania o Rosję jako problem filozoficzny, 13) Filozofia umysłu a neuronauka, 14) Nauka i kultura w potrzebie humanistycznej filozofii przyrody, 15) Tradycje i szkoły filozoficzne w polskiej filozofii. W sumie dyskusje panelowe wyrażały silniej niż dotąd tendencje do uściślenia i unaukowania filozofii, co było deklarowanym celem programowym Zjazdu

Zwieńczeniem całego programu Zjazdu była plenarna dyskusja panelowa, uznana przez organizatorów za kluczową, podsumowującą, zatytułowana *Współczesna filozofia polska: osiągnięcia i porażki, nadzieje i zagrożenia*, którą prowadził prof. Jacek J. Jadacki, z udziałem profesorów: Adama Groblera, Ryszarda Kleszcza, Adama Nowaczyka, Mariana Przełęckiego (odczytano tekst jego głosu w dyskusji), Antoniego B. Stępnia, Władysława Stróżewskiego, Tadeusza Szubki, Andrzeja Wiśniewskiego, Ryszarda Wiśniewskiego. Wynik tej dyskusji był dość pozytywny dla ogólnego rozwoju filozofii w Polsce i nadziei, jakie stwarza rozwijająca się dynamicznie młoda kadra filozoficzna.

Reasumując przeprowadzone dyskusje w toku realizacji wszystkich form programowych, trzeba stwierdzić, że ich tematyka i poruszane problemy ujawniły

przewagę szeroko rozumianej analitycznej orientacji w polskiej filozofii oraz – miejmy nadzieję, że – incydentalną marginalizację orientacji aksjologicznej. Za uważalny był odwrót od naporu postmodernizmu w filozofii kultury. Dwa poprzednie zjazdy toczyły w mniej lub bardziej wyraźnym starciu filozofii klasycznej i modernistycznej z postmodernistycznymi nurtami, a i zagadnienia etyczne stały w centrum dyskusji panelowych, cieszących się największym uznaniem. Tym razem było inaczej i nie stało się tak bynajmniej, jak można byłoby sądzić, wskutek polityki programowej organizatorów. Należy przyjąć, że lista tematów raczej odzwierciedla obecność poszczególnych specjalności filozoficznych i punktów widzenia w ruchu myśli filozoficznej w Polsce.

Trudno ogarnąć cały Zjazd kompletnym opisem i ogólną oceną. W podsumowaniu Zjazdu prof. Władysław Stróżewski stwierdził, że ten Zjazd wpisuje się w historię polskich zjazdów filozoficznych, że nawiązuje swoim poziomem programowym i organizacyjnym do dwu poprzednich zjazdów organizowanych w wolnej Polsce. Istotnie, mimo pewnych obaw, że w programie Zjazdu preferowane będzie analityczne podejście do filozofii, nawiązujące do tradycji szkoły lwowsko-warszawskiej, organizatorzy nie byli zbyt restryktywni, pozostawiając inicjatywie polskich filozofów wypełnienie ram programowych treścią. Ta właśnie inicjatywa tkwiła u podstaw powołania niektórych sekcji, podsekcji, ścieżek tematycznych, projektowania i prowadzenia dyskusji okrągłego stołu.

Warto docenić obecność na Zjeździe kilku polskich filozofów od lat mieszkających za granicą (John Skorupski, Wlodek Rabinowicz, Piotr Bołtuć), a także zagranicznych uczestników Zjazdu nielegitymujących się polskim pochodzeniem (Paul Horwitch). Ich referaty w języku angielskim cieszyły się dużym zainteresowaniem. Lista tematów wystąpień zagranicznych uczestników Zjazdu w ścieżce zachodniej obfituje w wystąpienia o charakterze logiczno-analitycznym. Goście ze Wschodu wygłaszali referaty w języku polskim, rosyjskim lub angielskim. Tu problematyka wystąpień była bardziej zróżnicowana. Pomysł organizowania sekcji obcojęzycznych dla gości z zagranicy należy do bardziej udanych pomysłów programowych Zjazdu.

Poprzednie dwa zjazdy filozoficzne kipiały młodością. Warszawski Zjazd również może być nazwany spotkaniem młodych polskich filozofów. Przystępna opłata zjazdowa, tanie noclegi w domach studenckich, niestety, odbiegające od porządnego standardu domów studenckich, tworzyły warunki liczego uczestnictwa w Zjeździe doktorantów, a nawet studentów. Zdarzały się nawet przypadki referatów sekcyjnych opartych na treści prac magisterskich, co czasem budziło wątpliwości. Za dobrym projektem zgłoszonego referatu nie musi stać dostatecznie dojrzała treść wystąpienia.

Zjazd jak zwykle był okazją do organizowania zebrań redakcji pism filozoficznych i spotkań innych krajowych gremiów, a także sprzedaży wydawnictw filozoficznych. Można było nabyć niejedną pozycję, która nie dotarła do peryferyjnych dla miejsca wydania księgarń.

Z osobistego punktu widzenia za najbardziej interesującą dyskusję okrągłego stołu uznałbym te zatytułowane: *Etyka ludzi nauki a stan polskiej filozofii* oraz *Dylematy etyczne współczesnej demokracji*. Pierwsza z nich, zainicjowana referatem ks. prof. Andrzeja Szostka, skupiła się najpierw na próbie oceny etosu filozofii polskiej na tle etosu polskiej nauki (nie wykazano istotnych różnic między stanem moralności całego środowiska naukowego a moralnością filozofów), a później przede wszystkim na „bólczkach trapiących polskich filozofów”. Tu zaś zwrócono uwagę na potrzebę wspierania osobowości twórczych, młodych talentów, na zagrożenia dla ducha twórczego uprawiania filozofii w stylu właściwym szkołom filozoficznym tego typu jak lwowsko-warszawska czy lubelska (zwracano uwagę, że problemem jest wielka liczba studentów i wieloletowość, a także system boloński, który rozrywa studia na dwa stopnie kształcenia, co uprawianiu filozofii nie sprzyja). Wiele uwagi poświęcono roli opiniodawczej filozofii, w szczególności recenzjom wydawniczym i awansowym. Tu przedmiotem sporów była odpowiedź na pytanie, czy recenzje powinny być pisane wyłącznie przez wąskie grono specjalistów, których specyficznego języka subdyscypliny szeroko rozumiana dziedzina nie jest w stanie sobie przyswoić. Nauka powinna być komunikatywna w obrębie dziedziny, czyli nauk humanistycznych. Panelistami w tej dyskusji byli: s. prof. Barbara Hyrowicz, prof. Włodzimierz Galewicz, dr hab. Paweł Łuków, prof. Jan Wołęński.

Dyskusja dotycząca etycznych dylematów demokracji kierowana przez prof. Justynę Miklaszewską toczyła się udziałem prof. Miłowita Kunińskiego, prof. Ryszarda Legutki, prof. Barbary Markiewicz, prof. Andrzeja Szahaja, dr hab. Magdaleny Środy. Jej głównym wątkiem spornym była ocena demokracji i sposobów jej funkcjonowania w Polsce. Przede wszystkim trzeba odnotować, że w różnych słowach paneliści dali wyraz traktowaniu demokracji jako wartości instrumentalnej i zarazem symbolicznej względem wartości bezwzględnych, jakich realizacji służyć powinna. Przed absolutyzowaniem wartości demokracji chyba najgłośniej i najbardziej zdecydowanie występował prof. Legutko, mając za oponentów, nie tyle w przedmiocie absolutyzacji, ale w kwestii obrony wartości z demokracją związanych, prof. Szahaja i dr hab. Środę. Osobną kontrowersję wzbudzała sprawa dopuszczalności dyskusji i demokratycznego wyrokowania o wartościach. Magdalena Środa poddała krytyce autorytatywne oceny wartości ze strony władzy państwowej na przykładzie głośnego w mediach sporu o chemiczną kastrację pedofilów. Inne

dyskusje okrągłego stołu charakteryzowały się podobnym tonem, zarysowując podziały stanowisk.

W sumie filozofia polska zaprezentowała się na Zjeździe niezwykle rzeczowo, analitycznie, z troską o wartości poznawcze, ścisłość wypowiedzi, demonstrując kontakt z aktualnymi światowymi trendami w wielu dziedzinach badań filozoficznych. Używając słów wypowiedzianych niedawno w tytule książki przez Barbarę Skargę, można podtrzymać jej opinię: „O filozofię bać się nie musimy”.

Na zakończenie Zjazdu delegacja jego organizatorów i uczestników złożyła kwiaty na grobach filozofów polskich na Cmentarzach Powązkowskich – na grobie Edwarda Abramowskiego, Henryka Elzenberga, Tadeusza i Janiny Kotarbińskich, Stanisława Leśniewskiego, Marii i Stanisława Ossowskich, ks. Jana Salamuchy, Władysława Tatarkiewicza – odczytując krótkie fragmenty ich dzieł.